

ORGANIKA

Shoqata e Përpunuesve dhe Eksportuesve Kosovar të PPJD

Kosovo Association of the Processors and Exporters of the NWFP

Kultivimi Organik i Rigonit

Dr. Endrit Kullaj

Mbështetur nga:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

„GIZ nuk është përgjegjës për përbajtjen e botimit“

Shoqata ORGANIKA me qëllim ngritjen e njohurive të aktorëve të sektorit në kultivimin organik të bimëve mjekësore dhe aromatike, me mbështetjen e GiZ-it, ka përgatitur broshura për kultivimin e 10 lloje të bimëve mjekësore dhe aromatike, si më poshtë:

- Bari i bletës - (*Melissa officinalis*)
- Ciani - (*Centaurea cyanus*)
- Kalendula - (*Calendula officinalis*)
- Kamomili - (*Matricaria chamomilla*)
- Livanda - (*Lavandula angustifolia*)
- Menta - (*Mentha x piperita*)
- Mëllaga - (*Malva sylvestris ssp mauritanica*)
- Mëllaga e bardhë - (*Althaea officinalis*)
- Rigoni - (*Origanum vulgare, O. heracleoticum*)
- Rozmarina - (*Rosmarinus officinalis*)
- Sherbela - (*Salvia officinalis*)

Si dhe broshura për dy lloje të frutave të imëta:

- Boronica e kultivuar - (*Vaccinium corymbosum*)
- Mjeda - (*Rubus idaeus*)

Kjo broshurë përmban në mënyrë të sintetizuar informacionin e nevojshëm për prodhimin organik të kulturës në fjalë. Janë trajtuar në mënyrë të veçantë ato aspekte agroteknike që bëjnë dallimin ndërmjet prodhimit organik dhe konvencional. Është gjykuar i panevojshëm përshkrimi botanik, përmbajtja e principeve aktive dhe përdorimet e ndryshme. Veç literaturës së cituar, është përfshirë edhe përvoja 10-vjeçare e kultivimit organik të kësaj kulture nga Sonnentor shpk në Shqipëri. Është parë e nevojshme që disa terma të përshtaten në një variant më të njohur midis fermerëve dhe prodhuesve në Kosovë, si për shembull, vaj eterik (esencë, vaj esencial), shtallë (stallë), fidanishte (farishte), etj.

Endrit Kullaj është profesor i asociuar dhe përgjegjës i Departamentit të Hortikulturës dhe Arkitekturës së Peizazhit, pranë Fakultetit të Bujqësisë dhe Mjedisit të Universitetit Bujqësor të Tiranës. Njëkohësisht është Ortak dhe Administrator i Sonnentor shpk, njëshoqëri tregtare që eksporton bimë aromatike të certifikuara organik në Austri.

PRODHIMI ORGANIK I RIGONIT

(*Herba Origanum vulgare*)

1. RAJONIZIMI

1.1. Klima

Si bimë mesdhetare, rigoni kultivohet në të gjithë zonat e ndikuara nga klima mesdhetare ose zonat fqinje me to. Shkon mire në brezin e klimës së butë dhe nëntropikal të Evropës dhe mund të gjendet në toka kodrinore, në zona të hapura dhe përgjatë rrugëve në Evropën qendrore. Kohëzgjatja e ditës, dendësia e dritës, periudha e vegjetacionit, temperature dhe reshjet janë faktorë klimatikë të rëndësishëm për rigonin dhe pëlqen dritën e diellit të drejtpërdrejt dhe i reziston kushteve të thatësirës. *O. vulgare* është më i qëndrueshëm ndaj të ftohtit në krahasim me llojet e tjera.

1.2. Toka

Origjina e rigonit është nga toka të thata shkëmbinjtë gjelqerorë të zonave malore të Evropës jugore dhe vendeve mesdhetare. Rigoni kultivohet në thuajse çdo tip toke, përfshi tokat e thata, gurishtore,

gëlqerore dhe lehtësisht alkaline, por parapëlqen toka lymore, aluviale, të përshkueshme, që ngrohen shpejt dhe që janë të pasura me humus. Kur rritet në vende të thata dhe të ngrohta rigoni përmban më shumë aromë. Tokat e lagështa, të ftohta, ranore dhe të ngjeshura nuk janë të përshtatshme. pH i tokës duhet të jetë neutral ose lehtësisht alkalin.

1.3. Varietetet

Rigoni është emërtimi i zakonshëm për produktin me aromë dhe shije që vjen kryesisht nga llojet e gjinisë *Origanum*. Rigoni evropian (që shpesh e quajmë rigon i kuq ose çaj mali i kuq) e ka prejardhjen nga *Origanum vulgare* L. Rigoni i bardhë (i quajtur edhe rigoni i kuzhinës, rigoni grek ose rigoni i ëmbël) prodhohet nga *O. heracleoticum* L. ose *O. creticum* L. Në kuptimin e vërtetë të fjalës nuk ka lloje të përcaktuara të rigonit. Fara që tregtohet ka forma nga më të ndryshmet, të cilat mund të jenë të ndryshme si në shije ashtu edhe në përmbajtje. Llojet me lule të kuqe janë më të buta në shije, ndërsa të bardha janë më pikante. Në treg gjenden edhe disa kultivarë komercialë ndër më të mirënjohurit janë: ‘Acorn Black’, ‘Album’, ‘Aureum’, ‘Aureum crispum’, ‘Compactum’, ‘Compactum nanum’, ‘Gold Tip’, ‘Heiderose’, ‘Jim Best’, ‘Polyphant’, ‘Roseum’, ‘Santa Cruz’, ‘Thymoltype No.2’, etj., që të gjithë të species *Origanum vulgare* subsp. *vulgare*.

2. QARKULLIMI BIMOR

Nga ana komerciale rigoni mund të shfrytëzohet për 3 deri 5 vjet.

3. PËRGATITJA E TOKËS

Toka duhet të përgatitet me kujdes sidomos nëse mbjellja do të bëhet me

farë. Para punimit të thellë në verë ose vjeshtë shpërndahen 30 – 40 t/ha pleh ferme i kalbur mirë, duke qenë se rigoni do të shfrytëzohet për disa vite.

4. MBJELLJA DHE KUJDESI GJATË VEGJETACIONIT

Për kultivimin në shkallë të gjerë, rigoni mbillet zakonisht me farë ose fidanë. Mbjellja e drejtpërdrejt me farë bëhet në fundin e Prillit, kur temperaturat optimale të mbirjes të kenë arritur afro 15°C. Përdoret një normë fare rreth 4 kg/ha. Kujtojmë se sipas rregullave të bujqësisë organike, fara apo fidani duhet të ketë statusin organik dhe në pamundësi për të siguruar farë me statusin organik, mund të përdoret farë konvencionale e patrajtuar (me fungicide, etj.). Për shkak të përmasave të vogla të farës, ajo mund të përzihet me rërë. Thellësia e mbjelljes është 5 – 10 mm. Mbirja në dritë zgjat deri në një muaj.

Për prodhimin e fidanëve, farat mbillen gjatë pranverës në fidanishte të zakonshme, kur temperaturat mesatare janë të paktën 15°C. Norma e farës së përdorur është 1g/m². Në fillim të Qershorit, fidanët kanë arritur mbi 10 cm dhe janë të gatshëm për trapiantim. Pas mbjelljes, fidanët ujiten. Kur fidanët janë stabilizuar, bëhet zëvendësimi eventual i fidanëve

që nuk kanë zënë.

Varësisht nga përdorimi i mjeteve të mekanizuara, distanca midis rendeve luhartet nga 60 – 70 cm dhe 20 – 25 cm midis bimëve në rend si për mbjelljen me farë ashtu edhe atë me fidanë.

Fidanët mund të përgatiten në nivel industrial më herët në serrë. Kultivimi në serra mund të bëhet nga Shkurti në temperaturë 16°C. Nga 1 kg farë përfitohen 1000 bimë në kaseta polisteroli.

Shumimi me copa bëhet më mirë në pranverë. Rendimenti në vitin e parë të vegjetimit i parcelave të ngritura me këtë lloj materiali

mbjellës është më i lartë. Meqë rigoni qëndron në fushë për disa vjet, toka duhet prashitur vazhdimisht për t'u ajrosur.

5. PLEHËRIMI

Në bujqësinë organike nuk lejohet përdorimi i plehrave kimike apo pesticideve. Përveç plehut të stallës të hedhur gjatë përgatitjes së tokës (shih §3), rekomandohen edhe plehërues të tjerë.

Pjelloruesit mineralë përfitohen nga materiale natyrore veçanërisht të pasur me element ushqyes të tillë si fosfori, potasi, magnezi dhe kalciumi, ndaj edhe shpërndahen në parcelë në rastet kur nevojitet plotësimi i një mangësie që vjen nga varfërimi i tokës (për shembull, gjatë periudhës së kalimit/konvertimit). Midis plehëruesve me bazë fosforin, që favorizon edhe lulëzimin, janë fosforitet skorrjeve Tomas dhe miellit të kockave. Në grupin e pjelloruesve me bazë potasi është mielli i shkëmbinjve të silicit, patentkali dhe hiri i drurit. Këto shërbejnë edhe si pjellorues të magnezit.

Çaji i hithrës. Ai përgatitet pasi hithra kositet para lulëzimit. Pjesët

mbitokësore vendosen në fuçi ose bidonë deri sipër, pas së cilës këto të fundit mbushen me ujë. Lëngu përzihet çdo ditë 1-2 herë, si rezultat i kësaj, pas 3-5 ditëve përzierja fillon të “vlojë”, duke formuar shkumë në sipërfaqe. Pas 10-15 ditësh lëngu është i gatshëm për përdorim. Pas hollimit me ujë në raport 1:5, plehërohen bimët gjatë periudhës së vegetacionit.

Plehu i shpendëve. Nga të gjithë plehrat organikë është më i pasuri. Ai përmban tri herë më shumë azot dhe potas dhe rreth katër herë më shumë fosfor sesa plehu i stallës i lopës i përzier. Këshillohet që plehu i shpendëve të ruhet veçmas nga plehu i stallës i përzier dhe të përdoret kryesisht për plehërim plotësues të bimëve mjekësore gjatë kohës së vegetacionit. Përdoret pas hollimit me ujë. Rekomandohet në dozën 1- 1.5 ton/ha.

Hiri i drurit është shumë i pasur me potas dhe përdoret për plehërim të tokës gjatë vjeshtës. Hiri është pleh alkalin. Ai neutralizon aciditetin e tokës dhe përmirëson punën e baktereve azotofiksuese. Hiri mund të përdoret edhe si material për gëlqerim. Me 100 kg hí bimore në tokë futen 50 – 60 kg karbonat kalciumi. Hiri i drurit, përveç potasit, përmban dhe fosfor, kalcium, molibden dhe bor, të cilët janë jetësorë e të nevojshëm për kulturat bimore. Dozat optimale për plehërim bazë me hí janë 600 –

800 kg/ha.

Komposto, pjelloruesi më i rëndësishëm në prodhimin organik, prodhohet nga procesi i kompostimit, në të cilin lëndët organike dekompozohen dhe prodhohet material humusor i pasur. Komposto prodhohet nga plehu i kafshëve, urina, hiri i drurit, mbeturina dhe barna të këqija të ndryshme, perime etj., të cilat nuk mund të përdoren si ushqim për blegtorinë, degët e shkurreve, gjethe të thata, sanë, kashtë, letra, mbeturina kuzhine, mbeturina të oborreve etj. Kompostoja përmirëson pjellorinë dhe cilësinë e tokës dhe, si rrjedhojë, dhe të bimëve. Veprimi i tij është më i madh (nga 3 deri në 5 vjet), krahasuar me plehun e stallës (2 – 3 vjet). Për aktivizimin e kompostos mund të përdoren përzierës me bazë mikroorganizma ose bimë, të cilat nuk janë të modifikuara gjenetikisht. Kompostoja mund të radhitet edhe në bidonë, në fuçi, arka ose pajisje me rrjetë teli, të cilat janë veçanërisht të përshtatshme për kopshtarinë shtëpiake.

Plehërimi i gjelbër. Sigurohet nëpërmjet përmbysjes me punim të bimëve të gjelbra, kryesisht azotmbajtëse nga familja e bishtajorëve të kultivuara veçanërisht për këtë qëllim. Gjen përdorim në tokat e lehta malore, të cilat janë të varfra në humus dhe, për shkak të largësisë nga oborret ekonomike dhe rrugëve të këqija, zakonisht nuk mund të plehërohen me pleh stalle. Bimë të përshtatshme për plehërim të gjelbër janë lupini, bizelja, batha, buxhaku, jonxha, elbi dimëror, tërshëra dimërore, sallata, spinaqi etj.

Në toka me pjellori normale, nevojat vjetore të rigonit për ushqyes janë 100 kg N, 60 kg P_2O_5 dhe 100 K_2O /ha, të cilat duhet të plotësohen nëpërmjet pjelloruesve mineralë dhe të tjerë. Këto sasi duhet të korrigjohen sipas analizave të tokës.

Përqendrimi i azotit gjithsej (N_{tot}) dhe organik (N_{org}), fosforit, potasit, kalciumit dhe raporti C/N i disa përmirësuesve të tokës (% L.TH.)

Tipologjia e plehut	N_{tot}	N_{org}	P_2O_5	K_2O	Cao	C/N
<i>Pleh natyror nga brirë e thundra</i>		14,0				2,1
<i>Gjak i rrjedhshëm</i>	5,7	5,3				2,9
<i>Epitel shtazor i hidrolizuar i lëngshëm</i>	8,6	8,5				3,0
<i>Mielli mishi i lëngshëm në pezulli</i>	5,4	5,3	6,5		8,7	3,1
<i>Qime dhe pupla</i>		11,8				3,5
<i>Gjak i tharë</i>		12,7				3,5
<i>Lëkurë dhe qime të hidrolizuara</i>		11,0				3,6
<i>Pleh organik mineral NPK</i>	5,2	5,2	7,0	9,1	10,8	3,6
<i>Pleh organik mineral NP</i>	4,7	4,7	13,2	5,5	13,9	3,8
<i>Epitel shtazor i hidrolizuar</i>	7,6	8,9			11,5	3,9
<i>Pleh organik mineral NK</i>	4,8	4,9		13,6		13,6
<i>Pleh i lëngshëm nga melasa pan-xharit</i>		2,5	6,0	5,4	8,0	4,3
<i>Miell mishi</i>	3,3	7,8				4,5
<i>Mbetje therretoreje të hidrolizuara</i>	5,0	7,5	7,3		14,0	5,0
<i>Ekstrakt umico me prejardhje nga uji i vegjetacionit të ullirit</i>	5,0	5,0				6,0
<i>Përzierje e plehërave organike NP</i>	5,1	6,5	6,1	4,3	11,5	6,0
<i>Lëfostra</i>		4,7			8,0	6,7
<i>Përzierje plehërash organikë të azotuar</i>	7,8	7,6	3,2	4,5	13,3	7,2
<i>Pleh organik NP me origjinë shtazore dhe bimore</i>	3,6	3,0	2,6			7,8
<i>Pleh shpendësh</i>	3,2	2,9	3,1	2,4		8,2
<i>Pleh stalle i tharë</i>	3,0	2,2	2,2	1,7	20,0	8,5
<i>Përmirësues shtazor i hidrolizuar</i>	8,0	2,6				9,9
<i>Pleh stalle</i>	2,0	2,4				13,5
<i>Përmirësues i kompostuar i përzier</i>	2,5	5,8	1,4	1,5		15,5
<i>Përmirësues bimor i thjeshtë i pa - kompostuar</i>		1,3				33,6
<i>Lëkurë e pjekur</i>		10,1				

6. UJITJA

Zakonisht ujitja nuk është e nevojshme, përveç në fazën e mbjelljes si dhe një ujitje emergjence në vitin e parë, në rastet e thatësisë. Varësisht nga niveli i reshjeve, mund të nevojitet ujitje pas vjeljes së parë për të mundësuar një rritje vegjetative të mjaftueshme për vjeljen e dytë.

7. KONTROLLI I BAROJAVE DHE MBROJTJA FITOSANITARE

7.1. Kontrolli i barojave

Në prodhimin organik, masat mbrojtëse apo parandaluese ndaj barojave kanë një rëndësi shumë të madhe në rezultatin ekonomik të prodhimit të rigonit, për më tepër që fuqia punëtore në bujqësi sa vjen e ulet ndërsa kostoja e saj rritet vazhdimisht. Ndër këto masa vlen të përmendet përdorimi i materialit mbjellës të pastër, përdorimi i plehut të shtallës të kalbur mirë (sepse përmban më pak baroja me fuqi mbirëse) dhe zhdukja e barojave në vende të papunueshme. Ndërkaq, duhet të krijojmë kushte për mbirje të shpejtë e të njëtrajtshme të bimëve të sherebelës, mbjelljen në kohë dhe drejtë të farërave ose fidanëve dhe zbatimin e drejtë të qarkullimeve bujqësore.

Në prodhimin organik nuk lejohet përdorimi i herbicideve kimike ndaj edhe metodat e vetme të drejtpërdrejta për luftimin e barojave janë ato fiziko – kimike. Vendin kryesor në këto metoda e zë punimi i tokës, i cili i zhduk barojat me mënyrat e mëposhtme:

- tharjes së barojave duke kthyer shtresën e tokës në mot të nxehtë e të thatë;
- prerjes së rrënjëve të barojave pas çdo punimi të njëpasnjëshëm në sezon
- përmbysja e thellë (në rastin e punimeve mbi 30 cm, duke bërë që farërat e barojave të humbasin fuqinë mbirëse në vitet vijuese);
- provokimit të mbirjes masive duke i zhdukur më pas me punimin pasardhës;
- “lodhjes” së barojave me punime të njëpasnjëshme dhe shtim të vazhdueshëm të thellësisë;
- shkuljes së barojave nëpërmjet branimit dhe frezimit;

Shpesh, për prodhimin organik, shfrytëzohen parcela të pakultivuara

prej vitesh, me qëllim që, së paku 3 vitet e fundit të konsiderohen si periudhë kalimi (konvertimi) dhe bima të certifikohet organik që në vitin e parë. Parcela të tilla ugar, tërësisht të infektuara nga barojat, kërkojnë medoemos një punim të thellë në Gusht ose në fillim të Shtatorit, që pjesa më e madhe e rrënjëve të barojave të thahen dhe zhduken (vdesin). Sa më i thellë punimi, aq më i madh është numri i barojave të zhdukura. Është përcaktuar se me thellimin e punimit nga 20 – 22 cm në 30 – 35 cm, infeksioni nga barojat zvogëlohet 2 – 3 herë.

Harrjet e barojave përgjatë rendit janë të nevojshme vetëm në vitin e mbjelljes, ndërsa më vonë nevojitet vetëm harrja e barojave midis rendeve. Punimet duhet të jenë të lehta për të mos dëmtuar sistemin rrënjor i cili zhvillohet në sipërfaqe.

Me punimin e thellë të vjeshtës zhduken të gjitha barojat e gjalla dhe që zhvillohen. Njëkohësisht, mbulohen thellë një numër i konsiderueshëm farërash të pambira, por me fuqi mbirëse, gjithashtu dhe organe vegetative

nëntokësore, ku pjesa më e madhe e tyre dëmtohet në këto kushte. Në rast së barojat në ngastrën e mbjellë janë në sasi të madhe, është më mirë që toka të punohet dhe të mbillet nga e para, pasi shpenzimet që do të nevojiten për pastrimin e tyre do të rrisin çmimin e produktit të prodhuar.

Mjete të tjera fiziko-mekanike për zhdukjen e barërave të këqija janë:

- *Kositja e barojave*, në ato raste kur është e mundur, për të mos lejuar formimin e farërave të tyre;
- *Mulçirimi*. Nëpërmjet tij kufizohet futja e dritës dhe zhvillimi

i barojave njëvjeçare. Gjen zbatim në krijimin e të mbjellave të qëndrueshme dhe përgatitjen e fidanëve që mbijnë më ngadalë, duke penguar zhvillimin e barojave pas mbirjes së kulturës. Për këtë qëllim, përdoren materiale të ndryshme bimore, si kashtë e trashë, mbeturina bimore të përpunuara nëpërmjet distilimit ose fletë polietileni të zi.

- *Djegia* në aggregate të posaçme të shkaktarëve të barojave.

Kështu, nga viti i dytë në vijim, në fillim të dimrit, dhe në vijim rekomandohen disa prashitje me motokultivator midis rreshtave dhe me dorë midis bimëve.

Në fund duhet theksuar se eliminimi i barojave është i rëndësishëm edhe sepse ato shërbejnë zakonisht si burim për ushqim dhe si vend për dimërimin e shumë llojeve të dëmtuesve dhe shkaktarëve të sëmundjeve.

7.2. Mbrojtja e nga sëmundjet dhe dëmtuesit

Në përgjithësi, rigoni është bimë rezistuese ndaj parazitëve, por nuk përjashtohet mundësia që disa agentë patogjenë mund të shkaktojnë dëmtime në sezone dhe zona të caktuara. Shpesh masat agroteknike dhe organizative janë të pamjaftueshme për zhdukjen e shpejtë dhe ndalimin e shtimit të sëmundjeve dhe dëmtuesve. Në prodhimin organik, përdorimi i pesticideve është i ndaluar, ndaj edhe mbrojtja nga sëmundjet dhe dëmtuesit e lartpërmendur duhet të mbështetet në metodat agroteknike, fizike e biologjike. Nxjerrja në kohë nga të mbjellat e bimëve të sëmura ose të prekura nga dëmtuesit dhe djegia e tyre parandalon infektimin edhe të bimëve të tjera. Për këtë është e nevojshme të vërohet rregullisht për

pastërtinë e të mbjellave dhe, njëkohësisht, të eliminohen barojat sepse zakonisht ato shërbejnë si burim për ushqim dhe si vend për dimërimin e shumë llojeve të dëmtuesve dhe shkaktarëve të sëmundjeve. Po kështu, punimet e ndryshme të tokës (shih §3), kanë rëndësi të veçantë për zhdukjen e shumë dëmtuesve dhe mikroorganizmave, të cilat dimërojnë në tokë.

Metodabiologjike bazohet në krijimin e qëllimshëm të bashkëvepruesve kundërshtarë dhe konkurrues midis dëmtuesve të bimëve, nga njëra anë, dhe armiqve natyralë të tyre - parazitëve dhe insekteve, nga ana tjetër.

8. VJELJA DHE PASJVJELJA

Në vitin e parë nuk pritet të merret prodhim. Sidoqoftë, nëse filizat janë trapiantuar herët në fushë dhe paraqesin zhvillim të mirë, mund të realizohet një vjelje. Periudha e vjeljes është e rëndësishme për cilësinë e kulturës. Rekomandohet që vjelja të kryhet kur gjysma e bimëve janë në lulëzim. Afati i vjeljes përcaktohet gjithashtu nga rrëzimi i gjetheve dhe nëse gjethet fillojnë të thahen herët, rekomandohet një vjelje e hershme. Në varësi të kushteve klimatike dhe shërbimeve, janë të mundura 2 deri 6 vjelje në vit. Në kushtet e kultivimit mbi ujë (pa ujitje) merret vetëm një vjelje. Në varësi nga madhësia e parcelës, vjelja mund të kryhet me dorë ose duke përdorur kosë, kositëse bari apo një makinë të posaçme për korrien e rigonit. Lartësia e vjeljes duhet të jetë 10 cm mbi tokë. Në rastin kur parcela është e destinuar për prodhimin e farës, vjelja e saj bëhet në mesin e muajit Shtator.

Biomasa e vjelë e rignonit thahet. Trashësia e shtresës për tharje nuk duhet t'i kalojë 35 – 40 cm gjatë tharjes dhe kjo shtresë duhet përzier shpesh për të mundësuar një tharje të mirë, përndryshe do të kemi nxirje ose kalbëzim. Tharja artificiale gjatë një periudhe të shkurtër është ideale për cilësinë dhe kryhet duke fryrë ajër të nxehtë që nuk i kalon 35 – 40°C mbi bimët. Një praktikë e përhapur është tharja në diell dhe rrahja e bimëve të thara me shkopinj për të ndarë gjethet nga kërcëjtë. Për përfundimin e procesit realizohet shoshitja.

Rendimenti i biomasës së freskët është 150 – 300 kg/ha nga viti i dytë e në vazhdim. Në rastin kur parcelës i shërbehet mire, rendimenti i produktit të thatë mund të arrijë 80 kg/ha; në të kundërt, mund të zbrësë në 15 – 20 kg/ha. Afërsisht 3.5 – 4.5 kg material i freskët jep 1 kg rigon të thatë.

Herba e tharë e rignonit evropian (Origani herba) përmban 0.2 – 0.8 për qind vaj eterik. Përmbajtja e vajit eterik tek rigoni grek është 0.5 – 1.5 për

qind. Nëpërmjet distilimit mund të përftohen 2 kg vaj eterik për çdo ton bimë e freskët apo 30 kg/ha.

Rendimenti i farës është 2.8 – 3 kg/ha. Në varësi të prodhimit dhe përmbajtjes së vajit eterik, mund të sigurohet 0.2 – 0.5 kg/ha ose me shumë.

REFERENCA

- AIELLO N. (2004). Panorama varietale delle principali piante officinali. *Sementi Elette* 4, 26.
- AMBROSE, D.C.P., MANICKAVASAGAN, A., NAIK, R. ed. (2017) *Leafy Medicinal Herbs: Botany, Chemistry, Postharvest Technology and Uses*. CABI, 170-188.
- DACHLER M., PELZMAN H. (1999) *Arznei-und Gewürzpflanzen*. Agrarverlag Wien, 160–163.
- DEMETRA (1998) *Orto Frutteto Biologico*. Ebla
- HORNOK L. (1992) *Cultivation and Processing of Medicinal Plants*. Akademiai Kiado, Budapest & John Wiley & Sons, 307.
- KULLAJ, E, LIÇAJ, F. (2007) Bimët Mjekësore dhe Aromatike - Manual për Vjelësit mbështetur në parimet e prodhimit organik. GTZ
- KULLAJ, E. dhe LIÇAJ, F. (2013) *Natyra Shqiptare në Trashëgiminë e Bimëve Mjekësore dhe Aromatike*. GIZ, Tirana.
- KULLAJ, E.(2016) Teaching Recourses: *Organic Herb Production – a route to sustainable development of rural Albania*.
<http://consus.allafine.com/en/modules/view/261.Organic-Herb-Production-a-route-to-sustainable-development-of-rural-Albania/en>
- KULLAJ, E. and M. ÇAKALLI (2011). Sustainability of the medicinal and aromatic plants sector – socio economic value and policies for Albania. Lambert Academic Publishing, Germany ISSN. 978-3-8443-3170-7

Shoqata "ORGANIKA" përfaqëson operatorët kryesorë të sektorit të Produkteve Pyjore Jo-Drunore (PPJD) dhe Bimeve Mjekësore dhe Aromatike. Shoqata është themeluar në vitin 2013 me qëllim që të përmirësojë bashkëpunimin midis aktorëve të sektorit dhe zhvillimin e mëtejshëm të sektorit përmes promovimit të prodhimeve të Kosovës në tregjet e eksportit dhe aktiviteteve lobuese. Për më shumë, shoqata ka për qëllim që brenda 5 - 7 vjet të gjithë anëtarët të jenë të certifikuar me standarde organike dhe shumica e eksporteve të jenë produktet organike të certifikuar. Aktualisht, shoqata ka 23 anëtarë të cilët janë operatorët më të rëndësishëm të sektorit.

ORGANIKA

Shoqata e Përpunuesve dhe Eksportuesve Kosovar të PPJD
Kosovo Association of the Processors and Exporters of the NWFP

